

ספר חלקת השדה חלק רביעי

שאלות ותשובות, מאמרים ובירורים
בדיני מצוות התלויות בארץ

חיברתיו וערכתיו בחמלת ה' עלי
שניאור ז. בלאאמו"ד הרה"ג ישראל שליט"א דזוח
רב אזורי במועצה אזורית גור
ודאש המכון למצוות התלויות בארץ
ומח"ס "קצירת השדה" "שביתת השדה" "תולעת שני" ועוד

בהוצאת

שנת השמיטה - תשע"ה

הספר נערך בסיוע והשתתפות
צוות המחלקה התורנית של
"המכון למצוות התלויות בארץ"
כב' הרבנים הרב אליהו ראש שליט"א
והרב מאיר שטורן שליט"א

הספר יו"ל בסיוע משרד התרבות - מינהל התרבות

©
כל הזכויות שמורות

המכון למצוות התלויות בארץ
מושב בית ענזיאל ד.ג. שמשון מיקוד 99794
טלפון: 08-9214829 פקס: 08-9207911
דוא"ל: macon1@bezeqint.net

עיצוב ועימוד:
יהודה הפקות
03-6187365

ההסכמות לסדרת ספרי שו"ת "חלקת
השדה" נתקבלו מגדולי דורינו זצוק"ל
ויבדל"א מחכמי ופוסקי הדור שליט"א,
ונדפסו בכרכים הקודמים של ספרי
השו"ת, קחם משם ויערב לך

מזמור לתודה

יושב ומדדה, בותב וחושב, לך אני אודה
בשיר אנגן, במזמור תודה, לך ארגן
השוערת עברות, אחרת או שנים ומנגן בינתיים

פזמון: אבא תודה, תודה לך אבא, על הטוב שנתת
תודה לך אבא, אבא תודה, בי היית עזרתה

לך אומרה, ארגן על חסדה, ואשידה
בשיר אפצה, את זמני אשה, לך לשבח
הימים חולפים, ארוד או שנים ומנגן בינתיים
פזמון:

נפשי תהלל, דחי תרומם, נשמת תבדה
בפי אפוז, בידי ארעד וברגלי אכרעד
השבעות נודדים, ארוד או שנים ומנגן בינתיים
פזמון:

לפי יעלז, בכח ועז, פי לנו מעז
קולי יחדיר, בזמן תדיר, אל מלך אדיר
הרוד שים משוננים ארוד או שנים ומנגן בינתיים
פזמון:

בשער הספר

כב עֶשֶׂר תַּעֲשֹׂר, אֵת כָּל תְּבוּאֹת זֶרְעֶךָ, הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה,
שָׁנָה שָׁנָה כג וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּמָקוֹם אֲשֶׁר
יִבְחַר לְשָׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם, מֵעֶשֶׂר דָּגָנְךָ תִּירֹשֶׁךָ וַיִּצְהָרְךָ,
וּבְכֹרֶת בְּקֹרֶךָ וְצֹאנְךָ: לְמַעַן תִּלְמַד, לִירְאָה אֶת ה'
אֱלֹהֶיךָ כָּל הַיָּמִים.

דברים פי"ד פכ"ב-כג

למען תלמד ליראה את ה' אלהיך, מגיד שהמעשר
מביא את האדם לידי תלמוד תורה

ספרי דברים פרשת ראה פיסקא קו

כידוע לכל, אין כל המתנות שוות, אלא תרומה גדולה ותרומת מעשר לכהן, ואחריו מעשר ראשון ללוי, ואלו המתנות למקדושים בקרב עם ישראל, ומעשר עני, הוא ניתן לעניים שהם הנצרכים בקרב ישראל. אך מעשר שני, נראה שונה הוא מכולם, כאשר הוא נשאר אצל הבעלים שאוכלו, אלא שלא אוכלו אלא בירושלים ולא בשאר מקומות, ואוכלו בטהרה וכן שאר דינים, אולם אין התוצרת ניתנת כמתנה לאחר לא למקודש ולא לנצרך, ולפי"ז יש מקום לטעון מדוע אם כן יש להעלות את המעשר לירושלים אם בלא"ה הבעלים הוא האוכל אז שיאכל במקומו? ועל כך עונה תורתנו הקדושה: למען תלמד ליראה, מגיד שהמעשר מביא את האדם לידי תלמוד תורה, וכיצד זה בפועל? על כך הביאו בעלי התוספות [הב"ד בהדר זקנים על התורה בחומש דברים עה"פ הנו"ז] בזה"ל: "גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד כיצד ישראל באים לרגל בחג המצות אינם עומדים שם אלא יום א' מפני שטרודים בקציר שעורים וכן בעצרת מפני קציר חטים וכל ישראל אין להם אלא מקדש א' ואל אחד ושבת א' שנבחר לכהונה ובעבור שילמדו ליראה את ה' אלהינו נצטוו לאכול מעשר שני בירושלים כדי שיתעכבו שם ויהיו הכהנים עובדים את עבודת ה' בקרבנות וקטרת ולוים משוררים וסנהדרי גדולה חותכת דיני ישראל אחת בירושלים וא' בהר הבית ושלישית בהר הגזית ובעלות ישראל אז יבינו יראת ה' כי יתעכבו שם עד שאוכלים מעשר שני שלהם כך שנינו בספרי" עכ"ל. וכן הוא בתוס' על מס' בבא בתרא (דכ"א ע"א בד"ה כי מציון) "לפי שהיה רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה היה מכוון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה כדדרשי' בספרי למען תלמד ליראה וגו' גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה.

והנה כאמור לכאורה זו קושיית התורה"ק וזה אשר היא השיבה, אולם אם נדקדק נראה שלא הסתפקה התורה בזה שהוא ילמד אלא הוסיפה שהלימוד הוא ליראה את ה' אלוקיך, כלומר הענין הוא לספוג יראת שמיים, ואילו בספרי המצוטט בריש דברינו כתב שהמטרה היא תלמוד תורה, אלא כד תידוק מדברי בעלי התוספות, נראה שהכל הוא פועל יוצא, שהוא מתבונן ורואה את הכהנים בעבודתם, ואז מבין יראת ה' ומכוין אליה יותר, וממילא הוא מרבה בעסק התורה, וכך נראה בבירור מדבריהם. וכך נראה שחיבר הרשב"ם כאשר כתב על המילים למען תלמד ליראה, "כשתראה מקום שכינה וכהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם" כלומר תגיע למידת "תלמד" כשתראה את מקום השכינה. והראב"ע עה"פ הביא ב פירושים או אכן כשתלך אל מקום הכבוד שם ילמדוך. או שלשון לימוד פירושו תהיה רגיל כמו עגלה מלומדה, עי"ש.

אלא שעדיין ראיתי שיש מקום להסביר מדוע שילבה התורה את הלימוד ליראה בירושלים עיה"ק עם אכילה גשמית בירושלים עיה"ק, ואמנם היה אפשר לבאר כאמור לעיל בבעלי התוספות, שכיון שמעלה לירושלים זמנו פנוי יותר, ושלא כבתקופת הרגלים שהם טרודים, ועל כן כך צייתה תורה. רק שעדיין ראיתי שיש מקום להבין מדוע זה חלק ממצות המעשרות, הרי הקב"ה רצה לזכות את ישראל, ויזכה אותם במצוה של עלייה לירושלים עם פירות, אך מדוע זה נכלל בתוככי מצות תרומות ומעשרות, עד אשר הוא רוב השנים של המעשר שהם א.ב.ד.ה. שבהם נוהג מעשר שני ולא מעשר עני?

ולעניות דעתי ביארתי, שהקב"ה ברוב רחמיו עלינו, רצה לאלפנו המידות הנכונות, והמבט הנכון של המלכת קוב"ה בהאי עלמא, באופן שידע כל פעול ויבין כל ייצור שבורא עולם רק הוא המולך והמושל והכל מקבלים ממנו. ולכן כל מצות הפרשת תרו"מ לכך נועדה, מחד לחנך את האדם לדאוג למקודש ולנצרך בחברה היהודית, אולם עוד דבר גדול חניכנו בורא עולם שגם מה ששלך ואתה אוכל, הוא יאכל בהגבלות שהוא ית' מורה לנו, ואדרבה בזה שהמעשר שני ממון גבוה, אתה מבין שמגבוה קיבלת רשות לאכול, ועד שלא תפדה שזה ביצוע של הבנה מוחלטת שזה קדוש ושייך לקוב"ה, זה לא שלך. ומכאן תלמד ליראה את ה' בכל עניני הגשמיות, כלומר על כל שאר ה 80 אחוז שנותר בידך, גם הוא בדומה למעשר שני שייך לבורא עולם וממנו אתה אוכל, וההוכחה שגם את המעשר שני אתה אוכל, אלא שהוא בנין אב ללמד על שאר התוצרת שהיא כהאי גוונא, שאחרת היה אומר האדם אכן יודע אני שיש חלק למקודש ולנצרך, אך כל השאר שלי, על כך הדגיש שלו בורא עולם, שיתרגל האדם וידע שגם השאר הוא שלו, ומשמיא קא זכו ליה.

ושוב ראיתי מעין הדברים שכתבנו, שכתב רבינו הרב האלשיך הקדוש, וז"ל: "הנה אומרו למען תלמד ליראה כו' יקשה כי אין מהאכילה ושתיה ושמחה יתירה ללמד ליראה. ואילו אמר לעבוד היינו אומרים שעל ידי התעכבם בירושלים רוב השנה לאכול מעשר שני יהיו פנויים ממלאכת בתיהם ויעסקו בתורה, אך אומרו ליראה הוא בלתי מתיישב: ואפשר, כי האלהים עשה שייראו מלפניו (קהלת ג יד), כי לבל יבעטו ברוב טובה, ויראה בעיניהם כי כחם ועוצם ידם עשה להם את החיל ההוא וימנעו מליראה את ה', על כן מה עשה הקדוש ברוך הוא צוה אותם יוליכו עמם מעשר מכל אשר להם לפני ה' כאילו נותנים מנת המלך. וכן המעשר ההוא קודש לה' ומשלחן גבוה הם אוכלים כנודע, שאינו נחשב להם כממון עצמן כמעשר ראשון ללוי, שהרי בן לוי שקידש אשה במעשר ראשון מקודשת, וישראל במעשר שני שלו אינה מקודשת, כי לה' הוא ומשלחן גבוה הוא אוכל (קדושין נד ב), ולא הורשה כי אם לאכול ולשתות לבד. נמצא בזה החי יתן אל

לבו כי עבד מלכו של עולם הוא ומשלו הוא אוכל, ובוה לא ימיש מליראה את ה' תמיד וזהו למען תלמד ליראה", והדברים שכתבנו הם מעין דבריו הקד', וראה עוד ברש"ר הירש עה"פ כאן ודוק.

בשיר תודה אנגן ואזמר לפני ה' יתברך, על אשר זיכני לברך על המוגמר בהוצאת הכרך הרביעי של השו"ת "חלקת השדה" על סדר זרעים. וכל זה למרות שבשנת השמיטה, המלאכה מרובה, ובשנה זו עוד הספקנו בס"ד להוציא לאור עולם את הספר על ערלה והייתי עסוק בו ברוב הזמן שהשקעתי בלימוד התורה, וכעת עסוק ב"ה בספר תבואת השדה השלם במהדו"ח על הפרשת חלה, אבל אמרתי שחובה לא להרפות גם מחלק השו"ת"ם כיון שהצטברו תשובות רבות שלענ"ד יש בהם תועלת לעוסקים בתורת ארץ ישראל, וגם הידידים רבני המכון עודדו וממש דחפו להוציא את הספר לאור עולם, על כן בחודשים האחרונים ריכזתי את התשובות, והשתדלתי לעבור עליהם מחדש, ובחלקם הוספתי מן החדש בדרך כלל בסוגריים מרובעות, ובחלק מן המקומות שם ציינתי לשמות גדולי דורינו שנלב"ע מאז שנכתבה התשובה עד שמתפרסמת כעת עלי ספר, סימנתי זאת בסוגריים עגולות, וכנראה למעניין. ואמנם לא כל התשובות התאספו לאכסניא זו, אך בע"ה לא בכרך זה המלאכה להיגמר, אלא בעז"ה ייתן הקב"ה כוחות ונשלמים ונוציאם לאור עולם בכרך החמישי והלאה. ויודע אנכי, כי חלק גדול מהכתוב בספר זה, אין בו חידוש ובפרט לתלמידי חכמים העוסקים בתחום זה, אולם בכל אופן קיי"ל שאין בית מדרש ללא חידוש, וגם אם חידוש אחד ראוי ימצא בו, והיה זה שכרי. ותפילתי לפני השי"ת שכשם שזכיתי ששאר הספרים שיצאו לאור עד כה התקבלו באהבה אצל לומדי התורה ובפרט לומדי תורת זרעים, גם חלק זה יהיה לתועלת.

בספר זה הובאו תשובות שרובם נכתבו בשנים שעברו, וב"ה מאז ראו אור עולם ספרים חדשים שחנן אותנו הקב"ה, ועל כן לעיתים בתוך התשובה הזכרתי מן הספרים החדשים שיצאו לאחר כתיבת התשובה, ואל יתמה על כך הקורא, ובדרך כלל את רוב ככל התוספות כתבתים בתוך סוגריים מרובעות על מנת שיבחין בהם הקורא.

לסיום ברצוני לברך את האכסניה שבה אני עמל על הוצאת כל הספרים את "המכון למצוות התלויות בארץ", כאשר המכון הוקם על פי הוראתו של מרן הראש"ל הגאון רבי **עובדיה יוסף** זצוק"ל ועמד תחת נשיאותו עד אשר עזבנו לאנחות, וב"ה אשר לא השבית לו גואל, וזכה לראות את בנו הגאון רבי **יצחק יוסף** שליט"א מתעטף בגלימת הראשון לציון דבר שהיסב לו נחת מרובה לראות את פרי עמלו בחייו, ועדיין הוא חי וקיים בתוכינו בדברי תורה שמידי יום מזכירים משמו בבית המדרש, והיה רצון שיעמוד על כלל ישראל ממקומו בג"ע העליון, ויבקש שהקב"ה יחיש גאולתנו ובשוב ה' לציון, ונזכה לקיים את כל מצוות הארץ כהלכתן ומן התורה. וכמו בחיי חיותו של מרן זצ"ל כפי שהורה לנו בכתב ובעל פה, גם אחרי פטירתו מן העולם המכון עומד תחת הדרכתו של מורה דרכינו מו"ר הראשון לציון רבה של ירושלים עיה"ק הגאון רבי **שלמה משה עמאר** שליט"א, וכדברי מרן זצ"ל: "כל אשר יאמר אליך שלמה תעשה", יהי"ר שה' יאריך ימיו מתוך שובה ונחת, וימשיך ללמד ולהדריך את עם ישראל תורה ודעת עד ביאת גואל ועד בכלל בשובה ובנחת. וכאן המקום איתי לברך את כל חברי, רבני ועובדי המכון כל אחד בחלקו על העזרה והסיוע שלהם כל אחד בתחומו, ובפרט לידידי רעי ואהובי רבי **משה לנדאו** שליט"א, החברותא שב"ה עמו יחד אנו לומדים ומלבנים סוגיות בעניני זרעים כמעט מידי יום ביומו, וחלק גדול מפרי לימוד זה נמצא בכל הספרים האחרונים שיצאו לאור בשנים האחרונות. ועמו ידידי הרבנים הגאונים רבי **אליהו ראש** שליט"א ורבי **מאיר שטורף** שליט"א שסייעו ועמדו לימיני בחיבורי האחרונים וחיבור זה בכללם, יהי"ר שחפץ ה' בידם יצלה,

וימלא ה' משאלות לבם לטובה ולברכה, ויזכו לראות את זרעם זרע קודש עובד ה' ביראה וטהרה, ועמם כל צוות הנהלת המכון, רבניו, מפקחיו, עובדיו ללא יוצא מן הכלל, בורא עולם יתמיד בריאותם, וירונו רוב נחת מכל יוצ"ח, וכל הזקוקים לזיווג, יזכו לזה בקרוב ממש ובמושלם מתוך נחת.

לי נאה לברך ולהודות להורי היקרים שליט"א, על אשר הדריכוני ומסייעים בידי עצה ותבונה בגשמיות וברוחניות עד היום הזה, יהי רצון שיאריכו ימים ושנים טובים ובריאים ויזכו לרוות נחת יהודית מכל יוצאי חלציהם, ויהי"ר שמו"א שליט"א יזכה ויראה ברכה בפרי עמלו "משכן התורה" שכולו מלא ברכת ה' והתורה לא תמוש ממשכן זה יומם ולילה, וברכה מיוחדת למרת אימי תחי' הרבנית מרגלית בת איזה, שבורא עולם ישלח לה רפואה שלימה בכל איבריה וגידיה, ויחזק אותה ויתמיד לה בריאותה. ואחריהם בקודש למו"ח ורעייתו שיחיו, שיזכו לרוות נחת מכל יוצ"ח מתוך בריאות גו"נ, וברכת רפואה מיוחדת למו"ח ר' אליהו בן רחל לרפו"ש, הקב"ה יחזירו לאיתנו, שלם בגופו ושלם בכל אשר לו.

אשרי האיש אשר לו זכות לקבל את מתנת הקב"ה בהעניק לו עזר כנגדו, כדוגמת רעייתנו נו"ב הרבנית רחל תליט"א אשר עוזרת ומסייעת בכל עת ובכל זמן, והולכת אחרי במדבר, גם בתנאים שהם לעיתים קשים ביותר, וכל זה כדי למלא את תפקידנו בהאי עלמא לזכות את הרבים, וכבר על כגון דידה נאמר: "כל שלי שלה הוא", זאת ועוד שנוטלת על שכמה מלבד ניהול הבית וכל יושביו, גם חלק מעול הרבנות, וכבר הודעתי בריש גלי שלולי הסיוע המתמיד שלה, מסתמא שרוב ככל הספרים שזיכני היי"ת לא היו רואים אור עולם. יהי"ר שנזכה גם יחד לראות רוב נחת יהודית מילדינו שיחיו ונזכה לראותם ת"ח ויראי השם, הולכים בדרך ה'. ונזכה לראות בשמחת צאצאינו וצאצאי צאצאינו, מתוך בריאות גו"נ, אמן.

**בברכת התורה
המחבר**

תוכן ענינים

שו"ת הלכת השדה הלך רביעי

איסור חדש

סימן א	בדין חדש בחיטה הגדלה באדנית שאיננה נקובה.....	יג
סימן ב	אם יש לחוש לאיסור חדש ב-"עשב חיטה" ואגב הדברים אם יש לחוש לחרקים במוצר זה.....	יט

ערלה ונטע רבעי

סימן א	בדין צמח הנותן פרי תוך שנתו אם ניתן לסמוך על טעם זה לכתחילה.....	כה
סימן ב	עוד בדין הנ"ל מכתב שקיבלתי ומה שהשבתי בעוניי בשולי הדברים.....	כז
סימן ג	בדין פירות "אסנה" ו-"פטל אדום" לענין ערלה.....	כט
סימן ד	בדין פירות "גוגי ברי" לענין ערלה.....	לג
סימן ה	בדין פירות "פפאיה עלת האלון" לענין ערלה.....	מג
סימן ו	בדין ערלה בעציץ שאינו נקוב, ובסוגי העציצים השונים.....	מה
סימן ז	בדין אופן מנין שנות הערלה בעציצים שהם ניידים לצורך קירור.....	נג
סימן ח	עציץ שבתחתיתו כמה נקבים קטנים אם אפשר לצרפם לשיעור נקב.....	נז
סימן ט	עוד בדין הנ"ל מש"כ לי ידידי הגרי"ש שליט"א ובשולי הדברים מה שהשבתי לו ומה שהשיב לו ידידי הגרד"א שליט"א.....	סא
סימן י	האם נוהג דיני ערלה בלולב.....	סד
סימן יא	אם נוהג נטע רבעי או כרם רבעי בחו"ל, וכיצד לנהוג למעשה.....	סח
סימן יב	אי שרי לחלל נט"ר או מע"ש על מטבעות של מדינה אחרת.....	עב
סימן יג	ערלה במקום טרשין.....	עו

כלאים

סימן א	דין כלאי זרעים ב-"משטח זריעה מפלסטיק לתלמיד הצעיר".....	פג
סימן ב	דין כלאי זרעים בצמחי תבלין ודין צמחים העומדים לריח.....	פו
סימן ג	כלאים בכרם של גוי, ומה דין בזיליקום שנשתל בסמוך לכרם ועוד שו"ת בעניני כלאים וערלה.....	צו
סימן ד	דין עציצים של ירקות בתוך כרם, צמחים העולים תחת כרם ודין כרם שנאסר האם הוא אסור עולמית.....	קב

הפרשת חלה

סימן א	בדין חובת שריפת החלה ואם יש הבדל בכמות החלה המופרשת.....	קיא
סימן ב	עוד בדין הנ"ל מה שהשיב לי ידידי הר"ף שליט"א ובשולי הדברים מה שהשבתי לו.....	קיד
סימן ג	בדין חלות הנאפות במכשיר אופה לחם, לענין צירוף חלה ומסתעף לדינים נוספים בלחמים אלו.....	קטז
סימן ד	בדין הפרשת חלה מקמח של א"י ומעיסה של קמח חו"ל אם מותר להפריש מזע"ז.....	קלג
סימן ה	בדין חלת חו"ל, אם מותר לכהן לערבה ברוב חולין, ואי שרי להרבות עליה חולין כדי לאוכלה בטומאה.....	קמה

תרומות ומעשרות

סימן א	בדין תרו"מ בעיר אילת מתוצרת שנקנתה בשטחי א"י מכתב שקיבלתי בד"ז ובשולי הדברים מה שהשבתי... קנא
סימן ב	בכמה ענינים במעשר עני, מכתב ששלחתי אל הגאון רבי יששכר מאיר זצ"ל..... קנד
סימן ג	בדין נתינת מעשר לעניים בספק טבל, דעתו הגדולה של מרן הראש"ל הגרי"ע זצ"ל..... קנה
סימן ד	תרומות ומעשרות משמן שעשאו מזיתי הפקר..... קנח
סימן ה	בדין הנ"ל מה שהשבתי להרה"ג השואל שליט"א ועוד הוספתי שאין לחוש לעשאו גורן בנידו"ד..... קסא
סימן ו	כמה הארות בדין הטועה בהפרשת תרומות ומעשרות..... קסה
סימן ז	בענין חילול מעשר שני על פרוטה מבוררת..... קסו
סימן ח	עוגה שעירבו בה מיץ תפוזים שהם טבל, היאך יפרישו תרו"מ..... קע
סימן ט	בכמה עניינים הלכה למעשה בדיני תרומות ומעשרות..... קעה
	צירוף לגבי תרו"מ ♦ בחילול מעשר שני על פרי, האם צריך שהפרי יהיה שווה פרוטה הפרשת תרו"מ מן התלוש על המחובר ♦ האם יש חובה להפריש מן המוקף גם בספק טבל להפריש עבור אחרים שאינם יודעים עניני תרו"מ ♦ הגבעול שבראש הפרי האם מוכבד לשימו יחד עם התרומה בשקית ♦ האם חייבים לשקול את הפירות קודם הפרשתם ♦ ניוד הפירות בזמן הפרשתם ♦ הפרשת המעשרות בדרך של תנאי באופן תמידי
סימן י	תשובות קצרות בעניינים שונים בתרו"מ..... קפג
	בדין עגבניות ירוקות לגמרי שנכבשו לחמוצים ♦ בדין חצר שאינה קובעת לאורח, אם רשאי הוא לכבד את בעל הבית מן הפירות ♦ בגדר אכילת עראי שלא הוקבע למעשר מהו? ♦ האם חצר בית כנסת נחשב לחצר המשתמרת? ♦ יין טבל שעשאו ברנדי לגבי הפרשת תרו"מ

שביעית

סימן א	בדין אמירה לנכרי לזרוע ירוקות בקרקע שלו עבור שנת השמיטה..... קפז
סימן ב	הכנת משחות ותרופות לצרכי קוסמטיקה מצמחים שונים..... קצ
סימן ג	סחיטת מיץ מענבים שעדיין בוסר..... קצד
סימן ד	בדין ריבה שנעשתה מאתרוג שנלקט בתחילת שמינית ושכחו לבערה, האם מותרת באכילה..... רי

גבולות הארץ

סימן א	הגבול הדרומי מזרחי של ארץ ישראל..... ריז
סימן ב	הגבול הדרומי של ארץ ישראל – פאת דרום..... רכז
סימן ג	הגבול הדרומי המערבי של ארץ ישראל..... רלו
סימן ד	הגבול הצפוני והמזרחי של ארץ ישראל..... רנ
סימן ה	גבולות עבר הירדן ודין מצוות הארץ בעבה"י..... רנג
סימן ו	סיכום הגבולות, סיכום הימים והנהרות המקיפים את אר"י, וסיכום המקומות שלא כבשום או שהתירום..... רסב
סימן ז	ביאור שתי סוגיות תלמודיות אודות הגבולות..... ררב
	מפת ארץ ישראל..... רעה
	תוכן ענינים מפורט..... רעז

איסור חדש

סימן א

בדין חדש בחיטה הגדלה באדנית שאיננה נקובה

יא תשרי תשע"ד

התקבלה שאלה בלשון כדלהלן: יהודי אשכנזי שמגדל חיטים באדנית לא נקובה, האם יש בהם כעת איסור חדש? כי החזו"א (דמא"י, כ) סובר שהפטור של עציץ לא נקוב הוא משום דהוי כאלו גדל בחו"ל. אמנם אב"ד חיפה הרב רוזנטל זצ"ל כתב במשנת יעקב (ורע"ס ח"א, ק"א) שהפטור הוא בגלל שלא יונק מהארץ. וא"כ האם מסכים הרב, שנתיר לו בגלל ס"ס, ספק כהבנת החזו"א, ומקילים בחדש בחו"ל [הב"ח] וספק כהבנת המשנת יעקב, ופטור כיון שלא יונק מהקרקע [וצריך קרקע לאיסור חדש, וכפי שפסק הרמב"ם בהל' מאכלות אסורות פ"י ה"ה], מה דעת הרב? עכ"ל השואל.

ועל אתר עניתי לו שלענ"ד העיקר שלא כדבריו, ואמרתי כעת שאבאר דברי בע"ה ובס"ד. הנה כפי שציין הרב השואל אכן רבינו הרמב"ם ציין בהלכה ה' "קרקע" וכפי שכתב שם "תבואה שהשרישה אחר העומר וקצרה וזרע מן החטים בקרקע", אלא שמהא ליכא כלל להוכיח שהרי גם האדמה שבעציץ חשיבא קרקע, אלא שיש קרקע עולם ויש קרקע תלושה וכדין אדמה, שהרי יש הסכמת פוסקים שעל הגדל בעציץ נקוב מברך בורא פרי אדמה וכפי שאבאר להלן. אלא שמאידך יש לדקדק מלשון אחר ברמב"ם שכתב בהל' א לשון "ארץ" שהוא שייך יותר רק

לקרקע עולם מחוברת ולא לאדמה תלושה, וזה לשון הרמב"ם בהל' א שם: "כל איסורין שאמרנו הן במיני נפש חיה, ויש איסורין אחרים של תורה בזרע הארץ והן החדש וכלאי הכרם והטבל והערלה". ובאמת הרב שפת אמת עמ"ס מנחות (דף ע"ג) מביא את דברי הרמב"ם הללו [אך לא מדייק מלשונוותיו], וכותב שם לדון על כמה ענינים, ובד"ה והנה למ"ד, כתב שם בהאי לישנא: "רק די"ל עוד דהא בעציץ שאינו נקוב לא חשיב לחם מה"ת, א"כ כשנוקב העציץ נראה דאם כבר שהה הזרע בעפר ג' ימים כדין השרשה חשיב מושרש מיד כשנוקב העציץ וא"כ נ"מ כשניקב העציץ בין קצירת העומר להבאתו כנ"ל". ובהערה שם הוסיף: "הגם דחשיב לחם לצאת בו חובת מצה כדאי' בפסחים (ל"ב) מ"מ אינו לחם מן הארץ ומה"ט פטור מתרומה ומעשר מה"ת ה"ה איסור חדש דהוא מצוה התלוי' בארץ וחובת קרקע ג"כ אינו נוהג בו מה"ת ועי' בירושלמי (פ"ו זולא"ס) לענין ברכת המוציא". הרי שנקט בפשטות שבעציץ שאינו נקוב איסור חדש בו יהיה רק מדרבנן.

ואמרתי כי אדבר להשוות הדינים לדין ברכת הנהנין וברהמ"ז וגם לענין הפרשת חלה, שהנה ידועים דברי מרן הכסף משנה בהל' תרומות (פ"א ה"ג) שכתב ב' ביאורים בדעת הרמב"ם על חלה מקמח חו"ל, כשהעיסה נילושה בארץ, כאשר כתב בת' הראשון כדברי הב"ח, שיהיה חייב רק מדרבנן למרות שנילושה בארץ, כיון שהתבואה לא גדלה בארץ, ובחלה נאמר מלחם הארץ [כלומר בת' זה הוא גם סובר שהעיקר הוא הגילגול, אלא שצריך גם התנאי של "לחם הארץ"], ובת' השני כתב

שמצטטים שהירושלמי נשאר בספק [ראה חזו"א כלאים סי' יג ס"ק טז ד"ה ירושלמי, ועוד].

ואמנם נחלקו בנו"כ אם הירושלמי איירי בעציץ שאינו נקוב, או בעציץ נקוב, הרידב"ז על הירושלמי שם כתב שאיירי בעציץ נקוב, וכ"כ הפני משה להדיא לגבי סיכוך בדלעת, אך לגבי ברכה לא מוכרח אם בנקוב או לאו, אם כי ידידי הגרמ"ל שליט"א רצה לדקדק מלשונו של הפ"מ בד"ה מהו לומר, שמהא דכתב שהספק לרבנן ודקדק שבזה נמי יחשב כארץ לכאורה הולך על רבנן דלעיל שאיירי בע"ג, הרי שספק הירושלמי בברכה הוא בנקוב. אלא שכאמור השד"ח ופתח הדביר ועוד כתבו בדעת הפ"מ שאיירי בעש"ג, ובאמת שכך נראה מדבריו במראה הפנים עי"ש. ובביאור הגר"א כתב על דלעת שאיירי בנקוב, אך לא כתב מאום לגבי הברכה, ומאידיך להדיא ברש"ס ובמהר"א פולדא שאיירי בעציץ שאינו נקוב, וכך נראה מכל הפוסקים שציטטו ירושלמי זה לגבי ברכה שהנידון הוא בעציץ שאינו נקוב.

והלכה למעשה, לגבי ברכת המזון עולה להדיא בגמ' ברכות (מ"ג ע"ג) שמברך גם בעש"ג, ולגבי המוציא נחלקו הפוסקים כנ"ל, אולם כפי הנ"ל כך עלתה הכרעת רוב הפוסקים, וכבר כתב הרב פתח הדביר שם, שאחר שבכל המצוות התלויות בארץ נוהג מדרבנן גם בעש"ג ממילא ודאי שדינו כארץ, ולכן אפשר לכתחילה לברך עליו המוציא לחם מן הארץ וכן ברכת אדמה, וז"ל בסו"ד: "כלל העולה דלע"ד נר' דעל פת מה' מיני דגן הגדל בעש"ג המונח בארץ מברך המוציא לחם מן הארץ, דגם לחם זה גדל בארץ מיקרי, ועל פרי הגדל בו מברך בפה"א מכח כל הטעמים הנז' דכתי' בעניו' כנלע"ד" [ומה שכתב שאיירי בעש"ג המונח בארץ ראה בתוך התשובה שהארץ במיקום העציץ, וגם כתב לדון באריכות אם העלים נוטים על הקרקע, ראה שם ודוק היטב, כי תשובה ארוכה זו חשובה לכל מעי

שתהיה חייבת מדאורייתא אם הוקבעה לחלה בארץ, וביארנו הדברים היטב במקו"א [ונקרא "לחם הארץ" או מחמת הגלגול, או מחמת שבסוף נאפתה בארץ כלומר נקרמו פניה בארץ, וכל שנקרם בארץ נחשב מלחם הארץ. וכל זה מדוקדק בלשון הירושלמי בחלה פ"ב ה"א שכתב לדון מה יקיים רבי עקיבא עם "לחם הארץ"? והשיב שיקיים בזה שהוא נקרם בארץ, ודוק בכ"ז לדידן דקיי"ל שהגלגול הוא הקובע ולא הקרימה]. והנה לפי"ז, אם נאמר שיש חשיבות גם למקום הגידול כדי שיקרא "לחם הארץ" לכאורה כאן בעציץ שאינו נקוב אינו חשיב ארץ, ואם כן יהיה חייב רק מדרבנן [של ארץ ישראל, ואינו כדרבנן של חו"ל], ואילו לפי הת"י השני שהכל תלוי בגלגול והוא קובע את "לחם הארץ", אם כן מה אכפ"ל שגדלה התבואה בעש"ג? וכיון שנתגלגלה בארץ יהיה חיובה מדאורייתא.

ויש להשוות הדברים לדין נוסף, שהנה בירושלמי בכלאים פ"ז ה"ו דן לגבי ברכת המוציא לחם מן "הארץ" אם מברכים על הגדל בעציץ שאינו נקוב, שמא א"א להגדירו כארץ. ונחלקו הפוסקים אם הלשון "בעי" המוזכר בירוש' שם בענין זה, אומר שהירושלמי הסתפק, או שמא יש שם הכרעה. ולמעשה נראה מלשון החיי אדם (כלל נ"א ס"י ז) שברור בירושלמי שאין מברכים המוציא [וצ"ל שביאר שלשון "בעי" בירושלמי אינו בהכרח לשון ספק, וכפי שכתב הרב חיד"א בספר יעיר אוזן (מע"ז כלל נ"א), וכ"כ בדבריו מרן הראש"ל זצ"ל בספרו יחוו"ד (מ"ו ס"י יג). ומאידיך ראה בנשמ"א ריש כלל קנב שהירושלמי כן מסופק בזה], ומאידיך האחרונים ציטטו את דברי הפני משה [ראה ביחוו"ד שם, וראה בפתח הדביר (מ"ז לו"ט ס"י רג סעי' א), וכ"כ השדי חמד (כללים מערכת כ כלל ק ד"ה ור"מ), וכותב שם שלא היה לפני החיי אדם פירוש הפני משה], שכתב שהירושלמי הכריע שמברך המוציא לחם "מן הארץ", ויש מהנו"כ

עליו דאינו נקרא לחם מן הארץ, ויהיה בכלל כ"ד שאין גידולו מה"א אומר שהכל. אולם לדעת הרי"ף וסיעתו דלשלשה אינו מצטרף לזימון עד שיאכל כזית דגן, ועי' בשו"ע או"ח סי' קצ"ז סעיף ג' ובברכות (מ) אוקימנא למתניתין דקתני אכל טבל א"מ עליו בטבל דעציץ שא"נ ומתניתין מיירי בג' ש"מ דמברכין עליו בה"מ, וה"ה המוציא. ונ"ל ראייה דחייב ג"כ בחלה מפ"ב דחלה מ"ב: עפר חו"ל שבא בספינה לארץ חייבת במעשרות ובשביעית, אר"י אימתי בזמן שהספינה גוששת. וטעמיה הוא דבלא זה אינו יונק מן הארץ, וה"ל כעציץ שא"נ, עי' גיטין (ו) א. ופשוט דה"ה בעפר הארץ, ודנקיט חו"ל הוא לרבותא דת"ק, או אף לר"י בגוששת, ומדשבקי לחלה משמע דחלה לא בעינן. ומיושב בזה ג"כ מה שהקשיתי שם על הרמב"ם. שוב נזכרתי גמרא ערוכה שיוצאין בו יד"ח מצה, והוא דלעיל (לה) א מוקי להא דתנן אבל לא בטבל דר"ל בעציץ שא"נ, הרי מוכח להדיא דבהתקינו יוצאין בה יד"ח מצה. ומעתה ג"כ מוכח דמחייב בחלה ג"כ כדאמרן לעיל. ולפ"ז צ"ע לשון הרמב"ם דהל' בכורים שהבאתי. ועי' מנחות (פט) א בעי' דר"ז חטים שירדו בעבים כו', ובתוס' שם, עכ"ל. הרי שלמעשה כתב שמברכים עליו ברכת המוציא, וכן כתב שלמעשה חייב בחלה.

והנה הרב חזו"א (כלאים סי' יג סקט"ז ד"ה יוש') כתב שאין הספק אלא על ברכת המוציא, אבל על בהמ"ז מוכח בברכות (מז) ע"ג) שמברכים עליו, והוסיף החזו"א שגם לענין מצה מוכח בפסחים (לה) ע"ג) שיוצאים ידי חובה, ומאחר שבגמ' בפסחים (לא) ע"א) לומדת לחם לחם ממצה לחלה ולהיפך, הרי שנקרא לחם גם לענין חלה. ואע"ג שלגבי חלה כתב לחם הארץ, הא איתרבי פירות חו"ל שנכנסו לארץ, כמבואר ברפ"ב דחלה. ומוסיף החזו"א: ומיהו לענין מצה אף פירות חו"ל שגלגל בחו"ל יוצאין בהן, ולא ילפינן אלא אלא בטיב העיסה, אבל לא במה שהארץ גורמת. עכ"ד. והנה מש"כ בסוף דבריו נראה שרוצה ליישב שלא נלמד

בדיני עש"נ], וכן הכריע להלכה השד"ח ועוד, וכ"כ להלכה בשו"ת יחוה דעת (מ"ו סי' יג), והבאתי כל הדברים להלכה בספרי שו"ת חלקת השדה (מלק 6 סי' 3 אומ 7), עי"ש [ועוד כתבו האחרונים לדון אם שייך לברך ברכת המזון כאשר הברכה הראשונה לא תהיה המוציא, והרי מבואר בירושלמי ריש פרק כיצד מברכין שכל שמברך לאחריה ברהמ"ז מברך לפנייה ברכת המוציא, ועי' בשו"ת יחו"ד שם מש"כ בזה].

והנה עפ"ז אם נאמר שדין "ארץ" יש גם לגדל בעש"נ לגבי ברכה, אם כן היה מקום לומר כן גם לגבי חלה, אף אם אנו פוטרים בנכנס לארץ מדאורייתא מחמת שאינו "לחם הארץ", וכת' הראשון של הכס"מ, מכל מקום לגבי עש"נ סו"ס אם מברכים המוציא, הוא הדין שייחשב כארץ וינהג בו מדאורייתא. אלא שבפועל קשה לומר זאת, כי הרי גם האומרים שמברך המוציא מודים שלגבי מצוות הארץ הכל מדרבנן וכגון לגבי תרו"מ, ואדרבה הרב פתח הדביר כתב שאחר שהכל נוהג מדרבנן מחמת זה ייחשב כארץ שעכ"פ יהיה אפשר לברך המוציא לחם מן הארץ, ואם כן גם בנידו"ד לגבי חלה לא ייחשב מדאורייתא כארץ, אלא מדרבנן בלבד יהיה חייב. אולם אה"נ לת' השני של הכס"מ שכאשר הגלגול בארץ חייב גם בבא מחו"ל, לכאורה הוא הדין בגדל בעש"נ, ובאמת שכ"כ הרש"ש (עמ"ס פסחים דף לו ע"ב ד"ה מוס' ד"ה אוליא), שאחר שדן לגבי ביכורים הוסיף בזה"ל: "אחר כתבי זה נפל ספק בלבי דאולי בחלה פטורה מה"ת, דכמו דדרשינן בבית ארץ דכתיב גבי נגעי בתים שיהא מחובר בארץ (עי' רפ"ז דנגעים), ה"נ כתיב מלחם הארץ, והוא אינו נקרא ארץ כדתנן (פ"ה דמא' מ"י) עציץ נקוב ה"ז כארץ, משמע דא"נ אינו כארץ. וכ"מ לשון הרמב"ם שכתב בספ"ה מהל' בכורים: וכל שאמרנו בתרומה לא יתרום מזה ע"ז כך בחלה, ובפ"ה מהל' תרומה כתב דא"ת מהנקוב על שא"נ, וכיון שכן א"י בו גם יד"ח מצה, דהא גמרין לחם לחם מחלה, וכן לענין ברה"מ והמוציא לא יברכו

ולמעשה הראוני שבספר אוצר מפרשי התלמוד (חלה על פ"צ מ"צ עמוד לד) מביא שכבר נו"נ בזה, ונראה שנקטו רבים שחייב בחלה מדאורייתא, אך יש שהסתפקו או שדנו לפטור. וראה מה שהביאו בשם חסד לאברהם שהסתפק, ובנועם ירושלמי פאה פ"ד שפטור, ובתוס' ר"ד בסוף מעשרות כתב שחלה איננה מדאורייתא [דלא כמש"כ בפ"י על חלה]. וכן ראה באמונת יוסף על הירוש' פ"א דף יז, וראה בתורת הארץ פ"ד אות יד. ונראה לכאורה שעל פי המנהג שנהגנו להכריע כדעה השניה בכסף משנה, כלומר העיקר הוא מקום הגלגול, ולפי"ז נראה בבירור שלא גרע, ויהיה חייב מדאורייתא וכדברי הרש"ש וכפי הנראה גם מדברי החזו"א, אולם כיון שסו"ס לפי ת"י הראשון של הכס"מ, נראה שזה יהיה מדרבנן, ובלא זה יש מהאחרונים שכתבו שיהיה רק מדרבנן, על כן יש להפריש חלה בעש"נ מיניה וביה, ואין להפריש על עיסה שגדלה בעציץ נקוב, כך הוא הנלענ"ד. [וכל מה שכתבנו לעיל, הוא לגבי עש"נ שיש בו אדמה, אולם בעש"נ שאין בו עפר כלל, אלא מים או שאר חומרים אדישים שאינם אדמה כלל (כאשר בכה"ג לדעת הרבה מן הפוסקים ברכתם משתנה וכמבואר ביחוו"ד שם, וראה מה שכתבנו בחלקת השדה שם (סוף אות ז), שכך ס"ל למו"ר הג"ר שמ"ע שליט"א שהגדל בצמר סלעים דינו כגידולי מים וברכתו שהכל, וראה עוד בתנובות שדה גליון 3-1 מה שדן בזה עם הגאון נאמ"ן ס"ט, יעו"ש) - בזה לא יברכו המוציא לחם מן הארץ, ולגבי תרו"מ ראה מה שכתבתי בקצירת השדה בפרק שלישי (סעי' ז) שהורה לי מרן הראש"ל זצ"ל שיפריש לחומרא ובוודאי ללא ברכה, [ולגבי חלה, אפשר שכיון וקיי"ל שהקובע זה הלישה, והיא נעשתה בארץ הרי שבזה אין את הפטור מחמת שלא גדל בעפר, ואולי יש מקום לחלק, ועדיין צל"ע, ועוד חזון למועד, וראה עוד בסוף הקטע הבא, ובמש"כ עוד בסוף התשובה].

מחלה למצה לגבי חלת חו"ל שגלגלה בחו"ל, ועז"א שלא למדים אלא לגבי טיב העיסה, אבל לא במה שהארץ גורמת. אלא שלכאורה לפי זה יש פירכא לראייתו ממצה לחלה שיוצא ידי חובה בגדלו בעציץ שאינו נקוב, דשמא רק במצה י"ח, אך בחלה לא, דחסר בלחם הארץ, והוי מיעוט בדין ארץ ולא בטיב העיסה. ואין לומר שסובר שאין חילוק בין פירות חו"ל שגלגל בארץ לבין עש"נ, דא"כ לא צריך לראיות ממצה, וע"כ שצריך ראייה לעש"נ, וכל מה שיכול להביא ראייה ממצה הוא שעש"נ חשיב לחם, אך לגבי לחם הארץ מנלן. ואולי אכן כוונתו בזה לומר שאין הכרח לחיוב חלה, והוא גם בספק הירושלמי, אלא שאין הדברים מוכרחים, ובפרט שמלשונו לא נראה שנשאר בספק בזה, ודוק. ומ"מ פשיטא שגם אם עש"נ אינו ארץ לחלה מ"מ חייב מדרבנן כמו חו"ל, וברור שלא גרע מחו"ל. [וכע"ז ראיתי בקרן אורה (עמ"ס מנחות דף ע"ב ע"ב), שדן לגבי עש"נ באיסור כלאים, וכתב שאף שבחו"ל אינו נוהג כלל ואפילו מדרבנן, מ"מ בעש"נ בארץ נוהג מדרבנן, וכל זה להבדיל מתרומה שגם בחו"ל נוהג מדרבנן (במקומות הסמוכים או כוונתו לחלה) מ"מ זה דין מיוחד בארץ ישראל ואינו מחמת דין חו"ל, ובהמשך דבריו כתב שם, שד' מינים יוצא בעש"נ וכן לגבי ברכת בופה"ע ובופה"א, ובברכת המוציא נשאר בספק, יעו"ש, והבאתי דבריו ודנתי בהם בשו"ת חלקת השדה (ה"ל ע"ש). וכעת ראיתי בספר חישוקי חמד עמ"ס ברכות דל"ח ע"א, שדן בענין אם יש פת שמברכים עליו בתחילה מזונות ולבסוף ברכת המזון. ובתו"ד הביא דברי החי"א הנז' לעיל לגבי עציץ שאינו נקוב, ובהמשך הביא מדברי השד"ח הנ"ל שמברך המוציא, והוסיף שכן מבואר בספר אגלי טל (מלאכת ז' ס"ד סק"ח), ועוד הוסיף שם שכך נראה גם שיהיה להלכה לברך המוציא לפי דברי הגר"א גוטמאכר בהגהותיו על המשניות (נתיבות פ"י מ"ב), יעו"ש.

ולכאורה כל שהמצווה נעשתה בדבר שגדל בקרקע, אפשר שהוא מצוה התלויה בארץ, ויש עוד הרבה מה להאריך בזה ולא עת האסף. [ועוד חשבתי לדקדק שמלשון רש"י שם שכתב שזה מקרקע או גידוליו, אולי יאמר המעי' שזה בא לאפוקי מגידולי אויר או מים שאינם מגידולי קרקע, אמנם גם על זה יש לומר, שסו"ס החיטה מקורה מגידולי קרקע, ודוק, ועוד חזון למועד].

ובאמת שמצאתי להדיא לגאון מטשעבין בספרו שו"ת דובב מישרים (מ"א סי' ק) שהשיב לרב השואל שכתב להסתפק, אם בדבר שגדל בעציץ שאינו נקוב שייך איסור חדש ואסור באכילה קודם הקרבת העומר, והעיר מהגמ' במנחות (דף פ"ד ע"א) מסוגיא דשומרי ספיחין בשנה השביעית, שהיה אפשר שיקחו מעש"נ, שאין בו שביעית (ע"ש), אלא צ"ל שאין בו איסור חדש וממילא אינם יכולים להביא את העומר. ומזה העיר על הירושלמי המובא בתוס' קידושין (דף ל"ט ע"א ג"ה אקויו) דלא אכלו מצה כשנכנסו לארץ משום איסור חדש כנודע, ולכאורה הלא היה להם עצה לאכול ממה שגדל בעציץ שאינו נקוב דאיסור חדש ליכא, ולענין מצה שפיר יוצא גם ממה שגדל בעציץ שאינו נקוב, ע"ש. והגאון מטשעבין השיב לו שהספק אם בגידולי עציץ שאינו נקוב יש איסור חדש, יהיה תלוי במחלוקת בירושלמי (מ"א פ"א ה"ג), לענין תבואה שלא הביאה שלישי אם חייבת בחלה, דרבנן ס"ל דחייבת בחלה משום דכתיב לחם בפסח ולחם בחלה, מה לחם האמור במצה דבר שבא לידי חימוץ, אף לחם דכתיב בחלה דבר שבא לידי חימוץ, וכן לגבי חדש לרבנן גם בתבואה שלא הביאה שלישי נוהג איסור חדש כמבואר בירושלמי שם, והיינו משום דיליף מלחם לחם דהא גם בחדש כתיב לחם, ועיין בש"ס מנחות דף ע' ע"ב ואסורין בחדש מלפני הפסח מנ"ל אמר ר"ל אתיא לחם לחם ממצה, אולם ר"א ס"ל משום דכתיב כתרומת גורן כן תרימו אותה

נמצית למד שמחד הגם שחדש נוהג בחו"ל, מכל מקום עדיין יהיה חסר לו ב"ארץ", ומאידך כאמור אפשר שיש שם "ארץ" גם על הגדל בקרקע תלושה כגון בעציץ שאיננו נקוב, וינהגו בו כל דיני חדש וחלה מן התורה, וכן יברכו המוציא לחם מן "הארץ", גם בגדל בעש"נ, ואדרבה כך נראה יותר הלכה למעשה, ומה שיש להעיר מהא דחדש חשיב מצוה התלויה בארץ [וכמבואר להדיא ברש"י בקידושין הנז' לקמן, ומזה הוכיח גם השפ"א כנז' לעיל], עדיין אי אפשר להכריח מזה, דהרי חלה גם חשיבא מצוה התלויה בארץ וכמבואר ברשי עמ"ס קידושין (דף לו ע"א, ג"ה חונת קרקע), ומכל מקום רבו הפוסקים שגם מעציץ שאינו נקוב יהיה חייב מן התורה וכמבואר לעיל, ובאמת יש לחדד הדברים אם בחלה הקובע הוא רק הגלגול בלבד ללא שיש חשיבות למקום הגידול, או שגם למקום הגידול יש חשיבות, שכידוע בחידושי הגר"ח הלוי על הרמב"ם (מ"ומות פ"א ה"ג) כתב שלהבדיל מתרו"מ בחלה לית בה רק חד מילתא המחייבה בחלה דהיינו גלגול לרבנן וקרימת פנים לרבי עקיבא, יעו"ש, ומאידך מרן החזו"א בגליונות שם השיג עליו וכתב שגם למקום הגידול יש חשיבות והביא את דברי הכס"מ הנז', ועוד הוכיח שיש דין של חדש וישן בחלה, ואם נאמר שאין חשיבות לגידול, מה ענין של חדש וישן? יעו"ש, ועוד עי' במאמרו של ידידנו הגרמ"ל שליט"א בתנובות שדה (גליון 119) מה שיישב קושיא זו מדברי הירושלמי בחלה שהסיבה היא משום גזירה על תרו"מ, יעו"ש. ועוד העיר החזו"א שם מגוף הענין שחלה מיתקרי מצוות התלויות בארץ, שאם אין חשיבות לגידול מדוע נקרא מצוות התלויות בארץ, יעו"ש, אלא שגם בזה יש ליישב שסו"ס גם כאן זה מותנה בפעולה שתיעשה בארץ והיא הגלגול או הקרימה, ומה שהביא מרש"י בקידושין הנז' שכתב שחלה זה חובת קרקע, עדיין אין הכרח לכאורה שהרי שם כתב רש"י שזה בחובת קרקע או גידוליו, ולא כתב דווקא חובת הארץ,

הארץ", אלא שכמבואר לעיל אפשר שזו מצוה התלויה בארץ, לענין שזה בפועל מגידולי הארץ, וכמדוקדק בלשון הרמב"ם "ויש איסורין אחרים של תורה בזרע הארץ", כי זה מזריעת הארץ, וכך כתבנו לבאר לעיל בדברי רש"י שכתב "קרקע או גידוליו", ואין הכרח שזה תלוי רק בקדושת ארץ ישראל, אולם למעשה נראה לפי"ז שכל זה דין אמת לגבי עציץ שבתוכו אדמה, אך גידולין שכלל אינם באדמה אלא באויר או במים או כיו"ב, ככה"ג כשם שהברכה משתנה לגבם, גם מצוות התלויות בארץ ישתנו שכאן אין כלל זרע הארץ, וראה עוד בשו"ת הר צבי לגבי איסור חדש בגידולי מים (מ"צ סי' לא אות ד), וראה עוד מה שכתבנו בארוכה לגבי עציצים, מצעים אדישים וגידולי מים, בשו"ת חלקת השדה חלק א ערלה סי' ב ואילך, וראה עוד בשו"ת כרם שלמה ח"א בגידולי גג סי' ו ואילך. וגם בענין ארבעת המינים יעו"ש בשו"ת חלקת השדה שם, ובכרם שלמה שם בסי' ט, וראה עוד בתנובות שדה גליון 104 מה שכתבתי אודות ערבה הנמצאת בהידורית עם מים, יעו"ש. [ואגב אעיר שמה שרצה לצרף מהחזו"א צ"ע, שהרי גם לפי הבנתו בחזו"א שזה כחול"ל, מכל מקום אין הכוונה לחול"ל ממש, שאם כן היה צריך להיות פטור מתרו"מ, ובפועל אין הדין כך אלא חייב בתרו"מ מדרבנן וכפי שפסק הרמב"ם. ומוכרח שמ"מ מדרבנן זה נשאר כדין ארץ ישראל לחייב בתרו"מ וה"ה בשאר מצוות וק"ו במה שנוהג גם בחול"ל מן התורה ודוק היטב].

בברכה

שניאור ז. רווח

מה תרומת גורן היא רק ממה שהביא שלישי אף חלה עיין שם. ואח"כ מבעיא ליה בירושלמי לר"א אם נוהג חדש בתבואה שלא הביאה שלישי, ופשט ליה דלר"א גם חדש אינו נוהג בתבואה שלא הביאה שלישי עיין שם, וע"כ נ"ל דגם בגידולי עציץ שאינו נקוב אם יהיה איסור חדש יהיה תליא בזה, דלרבנן כמו דמחייבי בתבואה שלא הביאה שלישי בחלה ובחדש, כן נמי יחייבו בגידולי עציץ שאינו נקוב בחלה ובחדש, משום דילפינן לחם לחם ממצה, ולענין מצה הלא יוצאין בגידולי עציץ שאינו נקוב משום דבא לידי חימוץ כמבואר בש"ס פסחים הנ"ל, אבל לר"א דס"ל הדרש כתרומת גורן, ולדידיה הגדל בעציץ שאינו נקוב פטור מחלה כמו דפטור מתרומה, וממילא ילפינן להיפוך לר"א לחם לחם מחלה, וגם איסור חדש אינו נוהג בגידולי עציץ שאינו נקוב, ואינו יוצא בהן מ"ע דמצה אף על גב דבא לידי חימוץ, כמו דס"ל לר"א שם לענין תבואה שלא הביאה שלישי דאינו יוצא בה ידי חובתו בפסח ואינו חייב משום חדש עיין שם. ועוד הוסיף שם: דהא דנסתפקנו אם איסור חדש נוהג בגידולי עציץ שאינו נקוב יהיה תליא בזה אם חדש אינו נוהג בחול"ל משום דבעינן קדושת הארץ, שפיר אינו נוהג חדש בגידולי עציץ שאינו נקוב כיון דאינו יונק מקדושת הארץ, משא"כ למאן דס"ל [קידושין ל"ז ע"א] דגם בחול"ל חדש נוהג, גם בגידולי עציץ שאינו נקוב חדש נוהג, וסיים שם שד"ז ברור.

והנה למעשה רבינו הרמב"ם שמחד פסק בהל' מאכ"א שם בה"ב שנוהג איסור חדש בחול"ל, ומצד שני כאמור לעיל, כתב הרמב"ם בהל' א "זרע